

PETDESET IZBRANIH KRATKIH ZGODB

avtorjev in avtoric rojenih po letu 1980

Izbrala in uredila *Petra Kolmančič*

Ana Schnabl ⁽⁹⁾ Ana Svetel ⁽¹⁵⁾
Andrej Hočevar ⁽¹⁹⁾ Andrej Tomažin ⁽²⁹⁾
Anja Mugerli ⁽⁴⁷⁾ Davorin Lenko ⁽⁷³⁾
Denis Škofič ⁽⁹¹⁾ Dijana Matković ⁽¹⁰⁵⁾
Goran Vojnović ⁽¹¹³⁾ Jasmin B. Frelih ⁽¹²³⁾
Kristina Kočan ⁽¹³⁹⁾ Lara Paukovič ⁽¹⁴⁵⁾
Lučka Zorko ⁽¹⁵¹⁾ Nataša Kramberger ⁽¹⁶⁵⁾
Nejc Gazvoda ⁽¹⁸¹⁾ Nevenka Miklič
Perne ⁽¹⁹⁷⁾ Nina Dragičević ⁽²⁰³⁾ Primož
Sturman ⁽²⁰⁹⁾ Tea Hvala ⁽²¹⁷⁾ Tina Bilban ⁽²²³⁾
Tina Vrščaj ⁽²³⁷⁾ Tomo Podstenšek ⁽²⁵³⁾
Vesna Lemaić ⁽²⁶⁵⁾

Umetnost pisanja kratkih zgodb

Petdeset izbranih kratkih zgodb avtorjev in
avtoric rojenih po letu 1980

Petra Kolmančič

Dogajanje na področju kratke zgodbe v slovenskem literarnem prostoru je resnično pestro. Ko sem pričela zbirati gradivo za to tematsko številko *Dialogov*, sem našla več kot 60 avtoric in avtorjev rojenih po letu 1980, ki v zadnjih dveh desetletjih redno ali občasno objavljajo svoje zgodbe v revijah in knjigah.

V slovenskem literarnem prostoru se je že konec osemdesetih in v devetdesetih letih prejšnjega stoletja govorilo o vzponu ali času kratke zgodbe – Tomo Virk v antologiji slovenske kratke zgodbe (*Čas kratke zgodbe*, Beletrina, 1998) in Mitja Čander v antologiji avtorjev in avtoric kratke proze rojenih po letu 1960 (*O čem govorimo*, Slovenska kratka proza 1990–2004, Mladinska knjiga, 2004). Blanka Bošnjak, ki se ukvarja z raziskovanjem sodobne slovenske kratke proze, ugotavlja, da je na povečano produkcijo te zvrsti v omenjenem obdobju vplivala postmodernistična kratka proza J. L. Borgesa, ameriških metafikcionalistov (Donald Barthelme, Robert Coover, John Barth) in srbskega postmodernizma (Danilo Kiš). V tem obdobju

se zato pojavlja postmodernistični tip kratke proze, ob njem pa, opozarja Bošnjakova, enakovredno soobstajajo še drugi tipi in sicer ultramodernistični, posteksistencialistični, neorealistični, minimalistični in iracionalistično-mistični tip, ki se med seboj razlikujejo po vsebini, tematiki, formi in slogu, za vse pa je značilen izrazit premik k intimizmu.

V začetku novega tisočletja je na teh temeljih in v literarnem okolju, ki ji je izrazito naklonjeno, kratka zgodba v svojem popolnem razcvetu. Če pustim ob strani nedokončano razpravo o tem, kaj natančno obsega in pomeni izraz kratka zgodba (o značilnostih žanra in o dilemah, ki se porajajo v zvezi s tem, obširno razpravlja Tomo Virk v omenjeni antologiji), lahko z gotovostjo zapišem, da je kratka zgodba v vseh svojih različicah – od tako imenovane kratke kratke zgodbe do kratke proze, ki obsega tudi do 30.000 znakov in se pravzaprav uvršča že med novele – izredno priljubljena literarna zvrst pri mlajši generaciji slovenskih avtoric in avtorjev. Priljubljenost je posledica ugodnih pogojev, ki so zaslužni za renesanso tega žanra. Na voljo so številne možnosti za objave (literarne revije, spletni literarni portali, osebni blogi) in delavnice kreativnega pisanja (Literaturina delavnica kratke zgodbe v izvedbi mojstra tega žanra Andreja Blatnika, delavnica kreativnega pisanja kratkih zgodb JSKD, spletna delavnica portala Spletno pero z mentorjem Nejcem Gazvodo, delavnica kreativnega pisanja z Leonoro Flis v Trubarjevi hiši literature). V knjižni obliki letno izide od 40 do 70 zbirk kratke proze. K pisanju kratkih zgodb spodbujajo nagradni natečaji (dobra tri desetletja Mladikin natečaj, natečaj Radia Slovenija oz. programa Ars, ki poteka že 27 let, od leta 2007 revija Sodobnost v sodelovanju z Društvom slovenskih pisateljev razpisuje natečaj za nagrado Slovenskih dnevov knjige za najboljšo kratko zgodbo, od leta 2010 pa poteka tradicionalni natečaj spletnega portala Air Beletrina za najboljšo kratko zgodbo). Andrej Blatnik je na podlagi večletnega poučevanja kreativnega pisanja na pisateljskih delavnicah v okviru revije *Literatura* izdal literarni učbenik *Pisanje kratke zgodbe, od prvopisa do natisa* (LUD literatura, 2010), v katerem so podrobno opisani pisateljski postopki in proces ter vsa ključna vprašanja snovanja besedil kratke zgodbe, priročnik pa vsebuje tudi koristne pisateljske vaje in naloge. V zadnjem desetletju so vzniknili cikli prireditev, posebej osredotočenih na kratke zgodbe (Literaturine Urne zgodbe, niz kratkoproznih literarnih večerov Prebranec). Od leta 2006 do 2012 je časopisno podjetje Dnevnik podeljevalo nagrado fabula za najboljšo kratko zgodbo, napisano v preteklem letu. Leta 2016 se je pojavil festival kratke zgodbe Novo mesto short, na katerem založba Goga (ki ima tudi sicer v svojem založniškem programu opazno število knjižnih izdaj kratkih zgodb) podeljuje nagrado Novo mesto za najboljšo zbirko kratkih zgodb, s katero zapolnjujejo vrzel, ki je nastala po ukinitvi nagrade fabula. S kratko zgodbo se v našem prostoru ukvarjajo tudi komercialni mediji, natečaj Onina zgodba revije Ona Plus denimo poteka že 23 let.

V globalnem smislu določen premik in dodatno popularizacijo tega žanra tako pri bralcih kot piščočih zagotovo pomeni leta 2011 uvedena Amazonova elektronska knjižna zbirka *Amazon Original Stories*, ki bralcem omogoča, da si ob že utečeni ponudbi e-knjig na bralnik po simbolični ceni naložijo tudi kratke zgodbe in novele iz Amazonove ponudbe *Kindle Single*. Sicer pa bo na področju kratke zgodbe prav letos postavljen pomemben mejnik – mineva namreč natanko 100 let od prve podelitve nagrade O. Henryja (The O. Henry Award), literarne nagrade, ki jo od leta 1919 podeljujejo kratkim zgodbam izjemne

vrednosti objavljenim v ameriškem in kanadskem literarnem prostoru, in se imenuje po ameriškem mojstru te zvrsti, katerega prevod smo leta 2007 dobili tudi v slovenskem jeziku in s tem zapolnili nepojmljivo vrzel v prevodni literaturi na področju kratke zgodbe.

Ob omenjenih ugodnih pogojih tako ni presenetljivo, da kratke zgodbe pišejo tudi avtorji in avtorice, ki so se prvotno sicer uveljavili s kakšno drugo literarno zvrstjo, v tem izboru so to denimo Lučka Zorko, Andrej Hočevar, Nevenka Miklič Perne, Denis Škofič in Kristina Kočan, vsi po vrsti že uveljavljeni kot pesnice in pesniki; ali avtorice in avtorji, ki so se na literarni sceni najprej uveljavili z romani – Nataša Kramberger, Tina Vrščaj ali avtor knjižnih uspešnic Goran Vojnović. In ni presenetljivo, temveč je nekako celo logično, da smo se pri reviji *Dialogi*, po almanahu poezije avtorjev in avtoric rojenih po letu 1980 (*Nekega dne se nekaj premakne*, *Dialogi* 7-8, 2017), odločili, da uberemo podoben uredniški koncept in bralcem ponudimo izbrane kratke zgodbe avtoric in avtorjev rojenih po letu 1980, pri čemer sem v tokratni izbor – za razliko od pesniškega almanaha, kjer sem vključila samo tiste avtorje in avtorice, ki še nimajo pesniškega prvenca – vključila tudi oziroma predvsem avtorje in avtorice, ki so že izdali zbirke kratkih zgodb ali so pred izidom prvenca. V slovenskem prostoru uspevajo tudi nekateri specifični žanri kratke zgodbe, denimo znanstveno-fantastična, fantazijska ali erotična, a jih v tem izboru zaradi omejenega obsega izdaje nisem upoštevala, iz istega razloga pa v svoj izbor tudi nisem uvrstila del s področja mladinske kratke proze.

Po prvotnem pregledu literarne scene, ob katerem se je, kot rečeno, pokazalo, da kratke zgodbe piše več kot 60 avtoric in avtorjev izbrane generacije, sem izbrala 23 perspektivnih ali že uveljavljenih imen, za katera sem prepričana, da jim je z izbranimi zgodbami uspelo artikulirati duha časa naše družbe v prvih dveh desetletjih novega tisočletja ter ob tem seveda izpričati tudi lastno intimno izkušnjo in pozicijo. Čeprav bi si delo lahko olajšala in v tej številki *Dialogov* predstavila le tisto peščico sedmih ali osmih izbranih imen (Nejc Gazvoda, Vesna Lemaić, Nataša Kramberger, Tomo Podstenšek, Davorin Lenko, Anja Mugerli, Jasmin B. Frelih, Tina Vrščaj), ki so v umetnosti pisanja kratkih zgodb že potrjena in prepoznana tako med kritiki kot pri literarni stroki, literarnih komisijah in med bralci, sem se odločila za precej širši nabor, ki nam daje vpogled v stilno raznovrstnost in omogoča premislek o morebitnih skupnih izhodiščih, naravi in značilnostih pisave avtorjev in avtoric te generacije.

Na literarnokritičkem polju so se v preteklih letih v dnevnem časopisju, literarnih revijah ali na literarnih portalih pojavili številni zapisi z refleksijami pisave te generacije in s poskusi iskanja stičnih točk. A kot je v *Delovih Pogledih*, v prispevku o generaciji, rojeni v osemdesetih, ugotavljala kritičarka Tanja Petrič, se iskanje vzporednic in skupnih idejno-motivnih značilnosti običajno sfiži, saj so glasovi obravnavane generacije podobno kot glasovi predhodnih generacij heterogeni, takšni pa so tudi svetovi in junaki, ki se pojavljajo v njihovih knjižnih delih. "In če so skupne generacijske značilnosti neulovljive, reduktivne ali sploh ne obstajajo," je zapisala Petričeva, "mi bralska izkušnja podtika kritiško neartikuliran občutek, da se tako v novi prozi kakor tudi v novi poeziji poraja izjemno dober smisel za (črni) humor, (samo)ironijo in cinizem – v taki meri in obliki, kot smo ga v slovenski literarni produkciji marsikdaj pogrešali."

Nekatera besedila na straneh, ki sledijo, zapis Tanje Petrič zagotovo potrjujejo. Avtorice in avtorji izbrane generacije so bili rojeni v tvegan in negotov čas tranzicije, razpada starih sistemov, vzpona informacijskih tehnologij in novih načinov komuniciranja ter seveda velikih družbenih in političnih sprememb. V družbo, kjer se, kot kaže, naposled lahko vse izreče, a se kljub izrečenemu nič ne bo spremenilo. Ali kot zapiše sodobni nemški filozof Peter Sloterdijk, v svet, za katerega vsi vemo, da ni tak, kot naj bi bil in da v njem ne živimo tako, kot bi morali živeti. Črni humor, avtoironija in cinizem so zato logični vzgibi, kot je na nek način morda logično in razumljivo tudi dejstvo, da avtorice in avtorji v svojih delih velike družbeno-politične zgodbe večinoma zaobidejo in se pri pisanju osredotočajo na intimne zgodbe posameznika in njegove ožje skupnosti. O tem premiku od širše družbenega v osebno-intimno, ki smo mu priča tudi pri drugih literarnih zvrsteh, je bilo že veliko povedanega. Urednik in kritik Aljoša Harlamov je v prispevku z naslovom *Sodobna slovenska proza – V tranziciji* zapisal, da je osnovno žarišče, ki ga kot bralec odkriva v proznih delih mlade generacije, identiteta. “Prvoosebni pripovedovalci želijo s pripovedovanjem svoje zgodbe pustiti vsaj neko sled v postmodernem svetu,” zapiše Harlamov. “Pripoved ima torej s stališča pripovedovalca neke vrste *performativno funkcijo*. Tako kot kritični odnos do družbene resničnosti je tudi emocionalno doživljanje protagonistov, ki pletejo to malo zgodbo, površinsko, nekoliko ironizirano oziroma distancirano; čustvena stanja in razpoloženja nikoli ne trajajo dolgo oziroma niso intenzivna, hitro jih spet nadomestijo praznina, ravnodušnost in naveličanost.”

Dobro kratko zgodbo v tehničnem smislu naredi izbrana fabula, ki je v sozvočju s slogom in jezikom, zapisana v pravem ritmu, izvorni perspektivi in podana na svež, presenetljiv način. Tisto presežno, kar iz dobre zgodbe naredi umetnino, pa je nekaj precej bolj neulovljivega; a čeprav se zdi neulovljivo, lahko kot izkušeni bralci v hipu dojamemo, ali zgodba to presežno ima ali ga nima. Alojzija Zupan Sosič, literarna zgodovinarica, ki je nekaj let sodelovala v žiriji Dnevnikove fabule, je v intervjuju z naslovom *Resničnostni šov ali knjiga kratke proze* opozorila na zmoto nekaterih pisateljev in pisateljic, ki si včasih predstavljajo, da je kratko zgodbo napisati lažje kot roman, a je v resnici ravno obratno: “Kratko zgodbo je potrebno pisati kot pesem, jo premlevati, za nekaj časa odložiti, pa potem spet brusiti in primerjati z ostalimi zgodbami, da nastane koherentna zbirka.” Literarna strokovnjakinja opozori tudi na preočito uporabo realistične metode, na preveč dobesedno posnemanje stvarnega sveta oz. mimetičnost, pri čemer avtorji in avtorice pozabljajo na mehanizme, ki so za literaturo nujni: redukcija, abstrakcija in estetizacija. Če tega ni, lahko pisanje hitro preide v patetičnost, sentimentalizem, eksihibicionizem ali pretirano vznesenost. “Intimnost je seveda primerna tema,” se strinja, “a k njej je potrebno pristopiti z distanco.”

Kako večji so pri vseh teh zahtevah dobrega pisanja avtorji in avtorice, ki jih predstavljamo v tokratni številki *Dialogov*, boste, drage bralke in bralci, presodili ob prebiranju petdesetih izbranih kratkih zgodb, ki smo jih skrbno izbrali iz produkcije zadnjih dveh desetletij in jih objavljamo na naslednjih straneh.

Dovolite mi, da se ob koncu tega uvodnega zapisa zahvalim vsem avtoricam in avtorjem za odlično sodelovanje, tako njim kot urednikom in založbam gre zahvala za dovoljenja za objavo, zahvaljujem pa se tudi Denisu Škofiču in Tomu Podstenšku, ki sta skrbno pregledala moj nabor imen in mi prijazno pomagala z dodatnimi sugestijami.